

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE ŞEHİTLİK ALGISININ METAFORLARLA İNCELENMESİ

The Study of High School Students' Martyrdom Perception through Metaphor

Muammer HARDAL*

Öz:

Geçmişten günümüze din ve vatanın müdafaası için mücadele edip hayatını kaybedenler kültürümüzde çok değerli kabul edilmiş ve şehitlik mertebesine ulaştığı için kutsanmışlardır. Şehit, sadece onu tanıyanı değil tanımayan birçok insanı da ilgilendirmiş ve şehidin şahadeti toplumsal bir tepki oluşturmuştur. Kutsal değerler uğruna canını veren şehitler toplumun her kesimini etkilemiştir. Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin şehitliğe ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen amaç için ortaöğretim öğrencilerinden “şehitlik” kavramına ilişkin metafor üretmeleri istenmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma katılımcıları, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Bursa ilinde 6 farklı okulda (Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Spor Lisesi, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, İmam Hatip Lisesi) öğrenim gören 120 ortaöğretim öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde; kodlama ve ayıklama, örnek metafor listesi oluşturma, kategori belirleme, geçerlilik ve güvenilirliği sağlama ve metaforları nicel veri haline dönüştürme aşamaları takip edilmiştir. Katılımcılar, “şehitlik” kavramı hakkında 100 metafor üretmişlerdir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilerek benzer metaforlar aynı kategoride toplanmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin “şehitlik” olgusu üzerinde geliştirmiş oldukları metaforlar; değerli bir olgu olarak şehitlik (%19), fedakârlık örneği olarak şehitlik (%17), yüksek bir mertebe olarak şehitlik (%17), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%13), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%9), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%7), görev olarak şehitlik (%6), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%5), dini bir olgu olan şehitlik (%5) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%2) kategorileri altında toplanmıştır. Belirtilen 10 kategori incelendiğinde, en çok şehitlik olgusunun değerli olması yönünden öne çıktığı görülmektedir. Belirtilen kategorilerin sınıf ve cinsiyet bağlamında farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kız öğrenciler değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisine ilişkin daha fazla metafor geliştirmişken; erkek öğrenciler yüksek bir mertebe olarak şehitlik kategorisine ilişkin daha fazla metafor geliştirmişlerdir. 12'nci sınıfta öğrenim gören öğrenciler tüm kategorilere ilişkin metafor geliştirmişken; 9'uncu sınıfta öğrenim gören öğrenciler sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine, 10'uncu sınıfta öğrenim gören öğrenciler dini bir olgu olan şehitlik, ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine ve 11'inci sınıfta öğrenim gören öğrenciler görev olarak şehitlik kategorisine ilişkin hiç metafor

geliştirmemişlerdir. Sonuç olarak, öğrencilerin “şehitlik” ile ilgili yüksek düzeyde olumlu algılaya sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehitlik, Metafor, Algı, Bursa, Ortaöğretim Öğrencileri.

Abstract

The ones who fought to protect his religion and homeland and passed away are blessed upon being martyrs. All the people in societies are interested in martyrs and being martyred have caused a social reaction. The ones who sacrifice their lives for his country have affected all the ones in society. This research aims to study the perception of high school students about martyrdom through metaphors. To achieve this, students are asked to produce metaphors related to the concept of 'martyrdom'. This research uses phenomenology as a qualitative research method. The sample of this research is chosen from six different schools in Bursa and contains 120 students. Coding, sorting, reliability and validity testing, forming a sample metaphor, categorizing and transforming metaphors into quantitative data steps are followed. The participants produced 100 metaphors on the concept of martyrdom. The data is analyzed by using the content analyzing technique and classified under same categories. Students produced the following metaphors; martyrdom as a valuable phenomenon (19%), martyrdom as an example of sacrifice (17%), martyrdom as a high degree (17%), martyrdom as an example of immortality (13%), martyrdom as an example of heroism and courage (9%), martyrdom as an example of love and reaching the beloved one (7%), martyrdom as a duty (6%), martyrdom as an example of pain and separation (5%), martyrdom as a religious phenomenon (5%), and martyrdom as a complex phenomenon (2%). When all the categories studied, it is seen that martyrdom as a valuable phenomenon is prioritized over the others. The categories that are addressed have difference as context of gender and class. While female students have developed more metaphors related to category of martyrdom as a valuable phenomenon, male students have developed more metaphors related to category of martyrdom as a high degree. While 12th graders have developed metaphors related to the all categories, 9th graders have not developed metaphors related to category of martyrdom as an example of love and reaching the beloved one and martyrdom as a complex phenomenon, 10th graders have not developed metaphors related to category of martyrdom as a religious phenomenon, martyrdom as an example of pain and separation and martyrdom as a complex phenomenon, 11th graders have not developed metaphors related to category of martyrdom as a duty. As

*Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, muammerhardal@hotmail.com.

a result, students have high level of positive perception about 'martyrdom'.

Key Words: Martyrdom, Metaphor, Perception, Bursa, High School Students.

1. Giriş

1.1. Metafor

TDK (2011) metaforu (zihinsel imge, mecaz), "bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz" olarak tanımlanmıştır. Lakoff ve Johnson (2005) metaforun özünün bir şeyi başka bir şeye göre anlamak ve tecrübe etmek olduğunu vurgulamışlardır. Semerci (2007)'ye göre metafor, algısal benzerlik olan bir objeden diğerine geçen anlam transferidir. Saban (2004) ise metaforun, olayların meydana gelişi ve işleyişiyle ilgili fikirleri yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan olduğunu belirtmiştir. Levine (2005), metafor teriminin, Latince ve Grekçe metafora kökünden geldiğini belirtmiştir. Metafor kelimesi, *meta*: öte, aşırı ve *pherein*: taşımak, yüklemek sözcüklerinden oluşmuş bileşik addır ve "bir yerden başka bir yere götürmek" anlamına gelir.

Edebî ve bilimsel inşalar olarak metaforlar bir çağın, bir kültürün, bir ortamın yansımalarıdır. Metaforlar, onları kullananların faaliyetlerini ve düşüncelerini ifade ederler (Draaisma, 2007). Metaforlar, çoğunlukla benzer bir alandan yeni ve çoğunlukla bilinmeyen bir alana bilgi transferini kapsar (Ekiz, 2001). Bu bağlamda metaforlar, bir takım doğrudan dilsel ifadeler olup ancak farklı anlamları taşır (Lewin, 1993). Metaforların bazı temel işlevleri; çok sayıda verinin, bilginin yakalanması, yorumlanması, nakledilmesi, yeni bilginin algılanması ve belirsizlikle başa çıkamadaki yararlıdır (Petrie ve Oshlag, 1993). Metaforlar, bizim durumları ve olayları algıladığımız yolu etkilediği için gerçekleri yeniden tanımlamak ve problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmayı teşvik etmek için kullanılabilir (Goldstein, 2005; Akt. Cerit, 2008). Metaforlar günümüzde, bir söz sanatı olarak bilinmekle birlikte, metafor kullanımı genel anlamda insanların dünyayı kavrayışına yardım eden bir düşünme ve görme biçimi anlamına gelmektedir. Bilimsel araştırmaların sonuçlarına göre metaforik düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, insanın günlük yaşamında kendini ifade edişi üzerinde de biçimlendirici bir etki yapmaktadır (Morgan, 1998).

1.2. Şehitlik Olgusu

Türkçede "şehit" şeklinde telaffuz edilen "şehid" kelimesi Arapça olup, "ş h d" kökünden türemiştir. Bu kelimeye yüklenen mânâlar; bir yerde veya zamanda hazır olmak yani bulunmak, bilmek ve bildirmek şeklinde özetlenebilir ve detay olarak verilen bütün mânâların bu üç mânâ ile irtibatlı olduğu söylenebilir. Türkçe'de kullanılan ve aynı kökten türeyen "şahit olmak", "şahitlik yapmak" kelimeleri de aşağı yukarı bu mânâlarda kullanılmaktadır (Yaran, 2012).

Terim anlamı itibarıyla şehit kavramı, Allah yolunda öldürülen Müslüman kimseye delalet etmektedir. Şehit, Allah yolunda savaşırken canını feda eden ve böylece kendisine Allah tarafından bahsedilen nimetlere tanıklık eden kimse demektir. Dinî literatürde Allah yolunda öldürülen kimselere şehit

denmesinin sebepleri üzerinde çok farklı yorumlar yapılmış olsa da şehidin, esasen ölmeyip Allah'ın huzurunda bir şahit gibi canlı olması nedeniyle ve dünyada öldürülmesine mukabil kendisine hazırlanan ilahi mükâfatı görüp buna tanıklık etmesi hasebiyle bu unvanı aldığı söylenmiştir (Can, 2015).

Şehitlik, Türkiye'de ve İslami coğrafyada dinen kutsanmış, yüceltilmiş ve önemli bir olaydır. Şehit olanların Cennet'le mükâfatlandırılmasıyla ilgili birçok ayet ve hadisin olması bu olayın İslam dini açısından ne kadar önemli olduğunu göstergesidir. İslam düşüncesinde şehit kavramı, Allah yolunda bir Müslüman'ın hayatını vermesi anlamına gelmektedir. Özellikle insanlar için kutsal bir anlam taşıyan vatanları uğruna düşmanlarıyla mücadele etmesi ve savaşması İslam dini içinde özel bir öneme sahiptir (Öztürk, 1999).

Şehit, yeri ve zamanı geldiğinde canından daha mukaddes bildiği dini, milli ve manevi değerler yolunda ve inandığı davası uğruna sahip olduğu en kıymetli değerlerinden; zamanından, malından ve canından fedakârlık örneği gösteren müstesna bir şahsiyettir. Dünyadan ve dünyadaki her şeyden vazgeçip canını Allah'a adamak suretiyle fedakârlığın en büyüğünü şehitler yapmaktadır. Şehitlere verilen değer ve kıymetin büyüklüğü ise esasen yaptıkları fedakârlığın ve tanıklık ettikleri hakikatın büyüklüğüyle irtibatlıdır. (Can, 2015).

Geçmişten günümüze din ve vatanın müdafaası için mücadele edip hayatını kaybedenler kültürümüzde çok değerli kabul edilmiş ve şehitlik mertebesine ulaştığı için kutsanmışlardır. Ayrıca "şehitlik" geçmişten günümüze toplumumuzun geniş kitlelerini etkileyen bir olgudur. Şehit, sadece onu tanıyan değil tanımayan birçok insanı da ilgilendirmiş ve şehidin şahadeti toplumsal bir tepki oluşturmuştur. Kutsal değerler uğruna canını veren şehitler toplumun her kesimini etkilemiştir.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin şehitliğe ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir. Bu amaçla katılımcılardan "şehitlik" olgusuna ilişkin metaforlar üretmeleri istenmiştir.

3. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.1. Katılımcılar

Araştırmanın evrenini, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Bursa İli merkezinde altı farklı okulda (Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Spor Lisesi, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, İmam Hatip Lisesi) öğrenimlerine devam eden 9, 10, 11 ve 12'nci sınıflardaki 14-18 yaş grubundan 120 öğrenci oluşturmaktadır.

3.2. Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan öğrencilerin şehitlik algısını ölçmek için öğrencilere "Şehitlik ... gibidir, çünkü ..." sorusu sorulmuştur. Öğrenciler metaforlarını doldurmadan önce metafor ve üzerinde çalışılan araştırma hakkında bilgi verilmiş, ardından metaforlarını tamamlamaları istenmiştir. Metaforlarını doldurmaları için öğrencilere 15 dakika süre verilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Katılımcıların geliştirdikleri metaforların analiz edilme ve yorumlanma süreci, şu aşamalarda gerçekleştirilmiştir (Saban, 2009): Kodlama ve ayıklama, örnek metafor listesi oluşturma, kategori belirleme, geçerlilik ve güvenilirliği sağlama ve metaforları nicel veri haline dönüştürme.

3.3.1. Kodlama ve Ayıklama

Bu aşamada öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar ve gösterdiği gerekçeler incelenmiştir. Ardından her öğrencinin sunduğu metaforlar basitçe kodlanmıştır (iyi, kötü gibi). Ayrıca metafor yazmayan veya gerekçe gösterilmeyen 20 katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir.

3.3.2. Örnek Metafor Listesi Oluşturma

Kodlama ve ayıklama aşamasında geçerli sayılan metaforlar, frekans sıklığına göre tekrar incelenmiştir.

3.3.3. Kategori Belirleme

Bu aşamada elde edilen veriler sahip oldukları ortak özellikler ve aktardıkları anlamlar doğrultusunda 10 farklı kategori altında toplanmıştır. Bu kategorilerin altına ilişkili metaforlar yerleştirilip, bulgular bölümünde verilmiştir.

3.3.4. Geçerlilik ve Güvenilirlik Test Etme

Araştırmanın güvenilirliği ile ilgili olarak iki uzman görüşüne başvurulmuş, uzmanların ve araştırmacıların değerlendirmeleri görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenmiştir (Miles ve Huberman, 1994). Buradan %92 düzeyinde bir uzlaşma (güvenirlik) sağlandığı belirlenmiştir.

3.3.5. Metaforları Nicel Veri Haline Dönüştürme ve

Yorumlama

Bu aşamada elde edilen metaforlar yorumlama yöntemiyle nicel veri haline dönüştürülmüştür. Her bir kategoride kaç metafor olduğunun sayısı ve oranları tablo şeklinde verilmiştir. Ardından Microsoft Excel 2013 ve SPSS 20.00 programlarından faydalanılarak, analiz edilmiş olan katılımcıların metaforları, değişken bilgileriyle eşleştirilmiştir.

4. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Şehitlik Kavramına Yönelik Geliştirilen Metaforlar ve Kategorilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin şehitlik kavramı hakkında geliştirdikleri 100 metafor, 10 farklı kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler ve bunlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Değerli bir olgu olarak şehitlik	19	19,00
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	17	17,00
Yüksek bir merteye olarak şehitlik	17	17,00
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	13	13,00
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	9	9,00
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	7	7,00
Görev olarak şehitlik	6	6,00
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	5	5,00
Dini bir olgu olan şehitlik	5	5,00
Karmaşık bir olgu olan şehitlik	2	2,00
Toplam	100	100

Tablo 1

Tablo 1’de görüldüğü gibi ortaöğretim öğrencilerinin şehitlik olgusu üzerinde geliştirmiş oldukları metaforlar; değerli bir olgu olarak şehitlik (%19,00), fedakârlık örneği olarak şehitlik (%17,00), yüksek bir merteye olarak şehitlik (%17,00), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%13,00), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%9,00), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%7,00), görev olarak şehitlik (%6,00), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%5,00), dini bir olgu olan şehitlik (%5,00) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%2,00) kategorileri altında toplanmıştır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlarla ilgili kategoriler incelendiğinde en çok şehitlik olgusunun değerli olması yönünden öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 2’de değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisi altında oluşturulan metaforlar verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
İçecek (su, şerbet)	4	21,05
Ulaşılması, bulunması zor şey (Hint kumaşı)	2	10,53
Eser, sanat eseri	2	10,53
Vatan	2	10,53
Ödül	2	10,53
Ölmenin en güzel yolu	2	10,53
Güneş	1	5,26
Altın	1	5,26
Zafer	1	5,26
Takdirname	1	5,26
Yücelik	1	5,26
Toplam	19	100

Tablo 2

Tablo 2’de görüldüğü gibi değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisi; içecek, ulaşılması ve bulunması zor şey, eser ve sanat eseri, vatan, ödül, ölmenin en güzel yolu, güneş, altın, zafer, takdirname ve yücelik olmak üzere 11 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği içecek (şerbet) olarak veren (%21,05) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehitlik şerbetini içenler şerbetin tadından kendilerinden geçerler.”

Şehitliği bulunması zor şey olarak veren (%10,52) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehit olmak zordur ama vereceği mutluluk çok büyüktür.”

Şehitliği bir sanat eseri olarak veren (%10,52) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Ne kadar zaman geçse de unutulmaz.”

Şehitliği bir ödül olarak veren (%10,52) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Herkes nasip olmaz.”

Fedakârlık örneği olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 3’te verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Vatan ve aile için ölmek	7	41,20
Fedakârlık	3	17,64
Anne	2	11,76
Gönül işi	1	5,88
Allah’a kurban olmak	1	5,88
Gül	1	5,88
Özgürlük	1	5,88
Ağaç dikip altında gölgelenmemek	1	5,88
Toplam	17	100

Tablo 3

Tablo 3’de belirtildiği gibi fedakârlık örneği olarak şehitlik kategorisi; vatan ve aile için ölmek, fedakârlık, anne, gönül işi, Allah’a kurban olmak, gül, özgürlük, ağaç dikip altında gölgelenmemek olmak üzere 8 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği vatan ve aile için ölmek olarak veren (%41,20) bir öğrenci gerekçesini şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehitliğin amacı vatani korumaktır.”

Şehitliği fedakârlık olarak veren (%17,64) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Kendini düşünmezsin, kendini vatanına feda edersin.”

Şehitliği anne olarak veren (%11,76) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Etrafındakileri korumak pahasına canını verebilirler.”

Yüksek bir merteye olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 4’de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
En yüksek merteye	6	35,30
Cennet	4	23,54
Eşi ve benzeri olmayan şey	2	11,76
Genelkurmay Başkanlığı	1	5,88
Nur	1	5,88
Kevser suyundan içmek	1	5,88
Asansör	1	5,88
İki uçurum arasındaki köprü	1	5,88
Toplam	17	100

Tablo 4

Tablo 4’de belirtildiği gibi yüksek bir merteye olarak şehitlik kategorisi; en yüksek merteye, Cennet, eşi ve benzeri olmayan şey, Genelkurmay Başkanlığı, nur, Kevser suyundan içmek, asansör ve iki uçurum arasındaki köprü olmak üzere 8 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği en yüksek merteye olarak veren (%35,30) bir öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehitlikle ölüm arasında çok büyük bir fark vardır.”

Şehitliği cennet olarak veren (%23,54) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehitler kalbimizdedir ve doğrudan cennete giderler.”

Şehitliği Genelkurmay başkanlığı olarak veren (%5,88) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Çünkü her ikisi de en yüksek makamdır.”

Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 5’de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Yaşamak, tekrar doğmak	3	23,07
Sonsuzluk	3	23,07
Kurtuluş	2	11,76
Ölümsüzlük	2	11,76
Ulu çınar	1	7,69
Toplum	1	7,69
Onurlu bir gelecek	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 5

Tablo 5’de belirtildiği gibi ölümsüzlük örneği olarak şehitlik kategorisi; yaşamak ve tekrar doğmak, sonsuzluk, kurtuluş, ölümsüzlük, ulu çınar ve toplum olmak üzere 7 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği yaşamak ve tekrar doğmak olarak veren (%23,07) bir öğrenci şu şekilde bir gerekçe

sunmuştur:

“Bütün şehitler kalbimizde yaşar.”

Şehitliği sonsuzluk olarak veren (%23,07) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Çünkü şehitler kalbimizde yaşar.”

Şehitliği kurtuluş olarak veren (%11,76) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Her insanın olmak istediği bir mertebedir.”

Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 6’de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Kahramanlık	3	33,33
Vatan uğruna ölümü göze almak	3	33,33
Polat Alemdar	1	11,11
Vatan için kan dökmek	1	11,11
Onur ve şeref	1	11,11
Toplam	9	100

Tablo 6

Tablo 6’da belirtildiği gibi kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik kategorisi; kahramanlık, vatan uğruna ölümü göze almak, Polat Alemdar, vatan için kan dökmek, onur ve şeref olmak üzere 5 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği kahramanlık olarak veren (%33,33) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Şehitler vatan için canlarını feda etmişlerdir.”

Şehitliği vatan uğruna ölümü göze almak olarak veren (%33,33) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Onlar bizim vatanımızı korumak için şehit oluyorlar.”

Şehitliği Polat Alemdar olarak veren (%11,11) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Her ikisi de öldükçe tekrar dirilir.”

Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 7’de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Sevgili	3	42,85
Vatan sevgisi	2	28,57
Mevlana	1	14,29
Sevdiğine ulaşma	1	14,29
Toplam	7	100

Tablo 7

Tablo 7’de verildiği gibi sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olan şehitlik; sevgili, vatan sevgisi, Mevlana ve sevdiğine ulaşma olmak üzere 4 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği sevgili olarak veren (%42,85) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Gözün kapalı ona doğru koşarsın.”

Şehitliği vatan sevgisi olarak veren (%28,57) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Vatanını seven uğruna ölür.”

Görev olarak şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 8’de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Kutsal vazife	3	50,00
Vatan borcu	2	33,33
En yüce iş	1	16,67
Toplam	6	100

Tablo 8

Tablo 8'de belirtildiği gibi görev olarak şehitlik kategorisi; kutsal vazife, vatan borcu ve en yüce iş olmak üzere 3 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği kutsal vazife olarak veren (%50,00) bir öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Mükâfatı kutsal bir mertebedir.”

Şehitliği vatan borcu olarak veren (%33,33) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Bu vatan evladının her neferi askerdir. Şehit olmayı göze almalıdır.”

Dini bir olgu olan şehitlik kategorisinde oluşturulan metaforlar Tablo 9'de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
İbadet	1	20,00
Melekler	1	20,00
Allah'ın emri	1	20,00
Ahirete açılan kapı	1	20,00
İman	1	20,00
Toplam	5	100

Tablo 9

Tablo 9'da belirtildiği gibi dini bir olgu olan şehitlik kategorisi; ibadet, melekler, Allah'ın emri, ahirete açılan kapı ve iman olmak üzere 5 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği ibadet olarak veren (%20,00) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Öldüğün zaman bile sana sevap yazılır.”

Şehitliği melekler olarak veren (%20,00) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Günahsızdırlar ve Allah yolunda can verirler.”

Acı ve ayrılık örneği olarak şehitlik kategorisinde geliştirilen metaforlar Tablo 10'da verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Gözü yaşlı anne	2	40,00
Mermi	1	20,00
Ayrılık	1	20,00
Eksiklik	1	20,00
Toplam	5	100

Tablo 10

Tablo 10'da verildiği gibi acı ve ayrılık örneği olarak şehitlik kategorisi; gözü yaşlı anne, mermi, ayrılık ve eksiklik olmak üzere 4 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği gözü yaşlı anne olarak veren (%40,00) öğrencilerden biri şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Bir yandan şehit olmasından gurur duyarken, bir yandan da onu bir daha kucaklayamayacağına üzülmeğdir.”

Şehitliği mermi olarak veren (%20,00) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Sevdiklerinde büyük bir yara açar.”

Karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorisinde geliştirilen metaforlar Tablo 11'de verilmiştir.

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Felsefe	1	50,00
Kıyamet	1	50,00
Toplam	2	100

Tablo 11

Tablo 11'de belirtildiği gibi karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorisi; felsefe ve kıyamet olmak üzere 2 farklı metafordan oluşmaktadır. Şehitliği felsefe olarak veren (%50,00) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Her yaşta anlaşılmaz.”

Şehitliği kıyamet olarak veren (%50,00) öğrenci şu şekilde bir gerekçe sunmuştur:

“Ne anlatabilirsin ne de yazabilirsin.”

4.2. Geliştirilen Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

Bu bölümde anket uygulanan öğrencilerin kaçınıcı sınıfa devam ettikleri ve geliştirdikleri metaforlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Anket uygulanan öğrencilerin 23'ü 9'uncu sınıfa, 23'ü 10'uncu sınıfa, 26'sı 11'inci sınıfa, 28'i 12'nci sınıfa devam etmektedir.

9'uncu sınıfa devam etmekte olan öğrencilerin geliştirdikleri metaforları kategorileri ve frekans değerleri Tablo 12'de verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	4	17,39
Yüksek bir mertebe olarak şehitlik	4	17,39
Değerli bir olgu olarak şehitlik	3	13,04
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	3	13,04
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	3	13,04
Görev olarak şehitlik	2	8,70
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	2	8,70
Dini bir olgu olan şehitlik	2	8,70
Toplam	23	100

Tablo 12

Tablo 12'de verildiği gibi 9'uncu sınıfa devam eden öğrenciler 8 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir. En sık fedakârlık örneği olarak şehitlik (%17,39) ve yüksek bir mertebe olarak şehitlik (%17,39) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben değerli bir olgu olarak şehitlik (%13,04), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%13,04), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%13,04), görev olarak şehitlik (%8,70), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%8,70) ve dini bir olgu olan şehitlik (%8,70) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmişken; sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine ilişkin hiç metafor geliştirilmemiştir.

10'uncu sınıfa devam eden öğrencilerin geliştirdikleri metaforların kategorileri ve frekans değerleri Tablo 13'te verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Değerli bir olgu olarak şehitlik	6	26,08
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	6	26,08
Yüksek bir mertebe olarak şehitlik	4	17,39
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	2	8,70
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	2	8,70
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	2	8,70
Görev olarak şehitlik	1	4,35
Toplam	23	100

Tablo 13

Tablo 13'te belirtildiği gibi 10'uncu sınıfa devam eden öğrenciler 7 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir.

En sık değerli bir olgu olarak şehitlik (%26,08) ve fedakârlık örneği olarak şehitlik (%26,08) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben yüksek bir merteye olarak şehitlik (%17,39), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%8,70), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%8,70), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%8,70) ve görev olarak şehitlik (%4,35) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmişken; dini bir olgu olan şehitlik, ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmemiştir.

11'inci sınıfa devam eden öğrencilerin geliştirdikleri metaforların kategorileri ve frekans değerleri Tablo 14'de verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	6	23,07
Değerli bir olgu olan şehitlik	4	15,39
Yüksek bir merteye olarak şehitlik	4	15,39
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	3	11,53
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	3	11,53
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	2	7,70
Dini bir olgu olan şehitlik	2	7,70
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	1	3,85
Karmaşık bir olgu olan şehitlik	1	3,85
Toplam	26	100

Tablo 14

Tablo 14'de belirtildiği gibi 11'incisınıfa devam eden öğrenciler 9 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir. En sık fedakârlık örneği olarak şehitlik (%23,07) kategorisine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben değerli bir olgu olan şehitlik (%15,39), yüksek bir merteye olarak şehitlik (%15,39), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%11,53), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%11,53), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%7,70), dini bir olgu olan şehitlik (%7,70), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%3,85) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%3,85) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmişken; görev olarak şehitlik kategorisine ilişkin hiç metafor geliştirilmemiştir.

12'nci sınıfa devam eden öğrencilerin geliştirdikleri metaforların kategorileri ve frekans değerleri Tablo 15'de verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Değerli bir olgu olarak şehitlik	6	21,42
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	6	21,42
Yüksek bir merteye olarak şehitlik	4	14,28
Görev olarak şehitlik	3	10,71
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	2	7,15
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	2	7,15
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	1	3,57
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	1	3,57
Dini bir olgu olan şehitlik	1	3,57
Karmaşık bir olgu olan şehitlik	1	3,57
Toplam	28	100

Tablo15

Tablo 15'de belirtildiği gibi 12'nci sınıfa devam eden öğrenciler 10 farklı kategoriye ilişkin metaforlar

geliştirmişlerdir. En sık değerli bir olgu olarak şehitlik (%21,42) ve ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%21,42) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben yüksek bir merteye olarak şehitlik (%14,28), görev olarak şehitlik (%10,71), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%7,15), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%7,15), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%3,57), fedakârlık örneği olarak şehitlik (%3,57), dini bir olgu olan şehitlik (%3,57) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%3,57) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir.

4.3. Geliştirilen Metaforların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Metaforları değerlendirilen öğrencilerin %57 si erkek, %43'ü kızdır. Bu bölümde geliştirilen metaforların cinsiyetlere göre nasıl dağıldığı incelenmiştir.

Kız öğrencilerin geliştirdikleri metaforların kategorileri ve frekans değerleri Tablo 16'da verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Değerli bir olgu olarak şehitlik	8	18,60
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	6	13,95
Yüksek bir merteye olarak şehitlik	5	11,62
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	5	11,62
Kahraman ve cesaret örneği olarak şehitlik	5	11,62
Dini bir olgu olan şehitlik	4	9,31
Görev olarak şehitlik	3	6,98
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	3	6,98
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	3	6,98
Karmaşık bir olgu olan şehitlik	1	2,32
Toplam	43	100

Tablo 16

Tablo 16'da belirtildiği gibi kız öğrenciler 10 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir. En sık değerli bir olgu olarak şehitlik (%18,60) kategorisine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben fedakârlık örneği olarak şehitlik (%13,95), yüksek bir merteye olarak şehitlik (%11,62), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%11,62), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%11,62), dini bir olgu olan şehitlik (%9,31), görev olarak şehitlik (%6,98), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%6,98), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%6,98) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%2,32) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir.

Erkek öğrencilerin geliştirdikleri metaforların kategorileri ve frekans değerleri Tablo 17'de verilmiştir.

Kategoriler	f	%
Yüksek bir merteye olarak şehitlik	12	21,05
Değerli bir olgu olarak şehitlik	11	19,30
Fedakârlık örneği olarak şehitlik	11	19,30
Ölümsüzlük örneği olarak şehitlik	8	14,03
Kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik	4	7,02
Sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik	4	7,02
Görev olarak şehitlik	3	5,26
Ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik	2	3,50
Dini bir olgu olan şehitlik	1	1,75
Karmaşık bir olgu olan şehitlik	1	1,75
Toplam	57	100

Tablo 17

Tablo 17’de belirtildiği gibi erkek öğrenciler 10 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir. En sık yüksek bir merteye olarak şehitlik (%21,05) kategorisine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir. Bunu takiben değerli bir olgu olarak şehitlik (%19,30), fedakârlık örneği olarak şehitlik (%19,30), ölümsüzlük örneği olarak şehitlik (%14,03), kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik (%7,02), sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik (%7,02), görev olarak şehitlik (%5,26), ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik (%3,50), dini bir olgu olan şehitlik (%1,75) ve karmaşık bir olgu olan şehitlik (%1,75) kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir.

5. Sonuçlar ve Öneriler

5.1. Sonuçlar

Altı farklı okula uygulanan anket sonrası elde edilen veriler sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin şehitlerle ilgili geliştirdikleri metaforlar 10 farklı kategori altında toplanmıştır. Bunları frekans değerlerine göre sıraladığımız zaman ortaöğretim öğrencilerinin en sık değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisine ilişkin metaforlar geliştirdikleri görülmektedir. Bunu takiben fedakârlık örneği olarak şehitlik, yüksek bir merteye olarak şehitlik, ölümsüzlük örneği olarak şehitlik, kahramanlık ve cesaret örneği olarak şehitlik, sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik, görev olarak şehitlik, ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik, dini bir olgu olan şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine ilişkin metaforlar geliştirilmiştir.

Öğrencilerin devam ettikleri sınıflar ve geliştirdikleri metaforlar arasındaki ilişkiye bakıldığında 9’uncu sınıfa ve 11’inci sınıfa devam eden öğrenciler en sık fedakârlık örneği olarak şehitlik kategorisine ilişkin metaforlar geliştirmiş oldukları görülür. Aynı zamanda 10’uncu sınıfa devam eden öğrenciler ve 12’nci sınıfa devam eden öğrenciler de olduğu gibi en sık değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisine ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir. 12’ncisınıfa devam eden öğrenciler ek olarak diğer sınıflara devam eden öğrencilerin aksine ölümsüzlük örneği olarak şehitlik kategorisine ilişkin metaforlar geliştirmişlerdir.

12’nci sınıfta öğrenim gören öğrenciler tüm kategorilere ilişkin metafor geliştirmişken; 9’uncu sınıfta öğrenim gören öğrenciler sevgiliye ulaşma ve aşk örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine, 10’uncu sınıfta öğrenim gören öğrenciler dini bir olgu olan şehitlik, ayrılık ve acı örneği olarak şehitlik ve karmaşık bir olgu olan şehitlik kategorilerine ve 11’inci sınıfta öğrenim gören öğrenciler görev olarak şehitlik kategorisine ilişkin hiç metafor geliştirmemişlerdir.

Değerlendirmeye alınan 100 metaforun sahiplerinin 43’ü kız ve 57’si erkek öğrencilerdir. Değerlendirme sonuçlarına bakınca kız öğrencilerin de erkek öğrencilerin de oluşturulan 10 farklı kategoriye ilişkin metaforlar geliştirmiş olduğu görülmektedir. Kız öğrenciler değerli bir olgu olarak şehitlik kategorisine ilişkin daha fazla metafor geliştirmişken; erkek öğrenciler yüksek bir merteye olarak şehitlik kategorisine ilişkin daha fazla metafor geliştirmişlerdir.

Sonuç olarak, çalışmaya katılan öğrencilerin “şehitlik” ile ilgili yüksek düzeyde olumlu algıya sahip oldukları

belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

Değerler eğitimi kapsamında ortaöğretim derslerinde ve ders dışı etkinliklerde şehitlik konusu üzerinde yoğun bir biçimde durulmalıdır.

Ortaöğretim öğrencilerinin şehit ailelerini ve şehitlikleri ziyaret etmesi teşvik edilmelidir.

Ortaöğretim öğrencilerine yönelik düzenlenen şiir, öykü ve kompozisyon yarışmalarında şehitlik temasına yer verilebilir.

Ortaöğretim öğrencilerine şehitliğin önemi her fırsatta vurgulanmalıdır.

6. Kaynakça

- Can Ali (2015), “Kuran ve Yeni Ahit’e Göre Şehitlik”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 37.
- Cerit, Y. (2008), “Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6 (4): 693-712.
- Draaisma, D. (2007), Bellek Metaforları: Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi, Çev. Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ekiz, D. (2001), İlköğretimde Fen Bilimi Öğretimi ve Öğrenimi, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Lakoff, G., Johnson, M. (2005), Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil, (Çev: Demir, G. Y.), Paradigma, İstanbul.
- TDK (2011), Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Levine, P. M. (2005), “Metaphors and Images of Classrooms”, (ERIC Document Reproduction Service No: EJ72489).
- Lewin, S. R. (1993). Language Concepts and Worlds: Three Domains Of Metaphor, In A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought, (pp. 113-134), Cambridge: Cambridge University Press.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994), Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (Second Edition), SAGE Publications, California.
- Morgan, G. (1998), Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor, (Çeviren: G. Bulut), MESS Yayın No:280, İstanbul.
- Öztürk, Y. N. (1997), Asrı Saadet Şehitleri, Yeni Boyut, İstanbul.
- Pertie, H. G. ve Oshlag, R. S. (1993). Metaphor And Learning, in A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought, (pp. 579-609), Cambridge: Cambridge University Press.
- Saban, A. (2004), Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (2), 131-155.
- Saban, A. (2009). “Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7 (2), 281-326.
- Semerci, Ç. (2007), “Program Geliştirme Kavramına İlişkin Metaforlarla Yeni İlköğretim Programlarına Farklı Bir Bakış”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31 (1), ss.139-154.
- Yaran R. (2012), “Şehitlik ve İlgili Fıkhî Hükümler”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 42 (2012/1), ss. 211-220.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık: Ankara.